

פרופ' רון פולמן, איש המחלקה לפסיקה, נשא דברים באוזני
סטודנטים שזכו בפרסי הצטיינות מטעם הרקטור (2015):

ראשית כל מזל טוב למצטיינים. הצטיינות היא לא רק דבר שנעים
לאגו, והיא לא רק אינדיקטור כמה רחוק תוכל להגיע. היא גם
מצביעה על הפוטנציאל שיש בך לתרום לחברה. ואני מקווה
שתממשו את הפוטנציאל הזה.

כשביקשו ממני לומר כאן כמה דברים, חכתי בדעתי איזה נושא
לבחור.

בהתחלה חשבתי לדבר על נפלאות תורת הקוונטים ועל איך אנחנו
מדברים עם אטומים, אבל החלטתי שזה נושא צר מדי.

אחר-כך חשבתי לספר לכם על שאלה שמעסיקה אותי לאחרונה,
והיא: "האם אנחנו חיים?". אבל אז החלטתי שזה נושא רחב מדי,
וכמו כן איני רוצה להשבית את שמחת האירוע הזה....

(אתם מוזמנים דרך אגב לקרוא את תקציר הדברים במאמר שהופיע
בעיתון האינטרנטי "אלכסון" וכן להביט בסרטון קצר שהעליתי ליו-
טיוב).

לבסוף נזכרתי בחוברת דקה שקראתי לפני שנים רבות,
"הסוציולוגיה של הבערות" (האוניברסיטה המשודרת, עמוס
פונקנשטיין, עדין שטיינזלץ), והחלטתי להתרכז בה.

מה מיוחד באקדמיה?

יש סטודנטים שאומרים: "אוניברסיטה היא מקום אידיאלי למציאת
בני זוג".

יש פרופסורים שאומרים: "שלושת הדברים הכי חשובים
באוניברסיטה הם: יולי, אוגוסט, ספטמבר" (כי אז לא מלמדים
ומתמקדים במחקר...).

ועכשיו מעט יותר ברצינות. על-פי-רוב פותחים ואומרים: הדבר
החשוב ביותר זו ההוראה.

=====

ואכן, הוראה היא דבר חשוב מאוד. חיי בני-האדם הם זמניים, ואם
לא נעביר את הידע מדור לדור לא תוכל האנושות להתקדם. הוראה
גם מאפשרת לסטודנט, שהאוניברסיטה משמשת עבורו כדלת
לקריירה מקצועית, מימוש עצמי, מפני שהלימוד יאפשר לו בעתיד
לעסוק בדבר מעניין וגם תורם לאחרים.

יש האומרים כי הדבר החשוב ביותר הוא המחקר. ואכן, בלי מחקר לא יהיו תרופות חדשות, לא נוכל ללמוד מטעויות שקרו בהיסטוריה, לא נוכל להתגונן מפני שינויי אקלים ומטאורים גדולים, לא נוכל לטפל ברוח שלנו על-ידי לימוד שירה וספרות, לא נוכל להחכים בשאלות העמוקות של הקיום ושל המוסר אם לא נעסוק במחקר פילוסופי, וכך הלאה.

ועדיין לדעתי לא נגענו בנושא הכי חשוב באוניברסיטה.

בספרון שאני מחזיק בידי מועלה על נס המושג

libertas disputandi, שמשמעותו בלטינית חופש הדיון, או חופש

הוויכוח.

למושג הזה יש הרבה גרסאות. למשל, כולם מכירים את האמירה של

וולטר: "אני לא מסכים עם דבריך, אך אלחם עד מוות על זכותך

להשמיעם". הגרסה שאני מעדיף היא: "הדרך אל האמת מחייבת את

תקיפתה המתמדת של האמת".

רק אמונה עמוקה בדבר הזה מאפשרת אהבה אמיתית של ויכוח, של

גיוון הדעות.

כל סטודנט שמגיע למעבדה שלי שומע ממני שאני מצפה ממנו

לתקוף אותי, או יותר נכון את דעותיי. בנימוס, בכבוד, עם נימוקים,

אבל לתקוף. אחרת לא הצלחתי להבהיר לו מהי המהות האמיתית של אקדמיה ושל מחקר. לא הצלחתי אפילו להבהיר לו מהי ההגדרה של מחשבה!

האוניברסיטאות הבינו כבר בראשית דרכן שזה הדבר הכי חשוב. האוניברסיטה המודרנית הראשונה נוסדה בבולוניה שבאיטליה במאה ה-11, והיא ניסחה אמנה של חופש שנחתמה במאה ה-12. אולי הדבר הזה נראה לכם טריוויאלי, אבל 500 שנה אחרי האמנה של בולוניה (שדרך אגב, עד היום פחות מ-10% מן האוניברסיטאות בעולם חתמו עליה), הועמד גלילאו לדין על שטען כי השמש היא מרכז היקום ולא כדור הארץ.

גם במאה העשרים, הדברים לא השתפרו בהרבה. במקומות רבים (כמו בסין, בכיכר טיין-אן-מן בשנת 1989) פוגעים כוחות השלטון בסטודנטים ובמרצים על הבעת דעה שונה. גם בארה"ב זה קרה, למשל באוניברסיטת ברקלי בזמן מלחמת וייטנאם, ואחרי זה בתקופת מקארתי, כשפרופסורים נדרשו לחתום על הצהרה שאינם תומכים בקומוניזם.

אני פיסיקאי, על כן אביא בפניכם שלוש דוגמאות של פיסיקאים ששילמו מחיר כבד על שהביעו דעתם:

ארווין שרדינגר, אחד מאבות תורת הקוונטים, סולק בשנת 1938 מן האוניברסיטה של גראץ כי התנגד לגירוש הסטודנטים היהודים.

עוד אחד מאבות תורת הקוונטים, דיוויד בוהם, אזרחותו האמריקאית נשללה ממנו מפני שלא הסכים לתת לוועדה של הקונגרס שמות של פיסיקאים החשודים בעיניו באהדה לקומוניזם.

ולבסוף, שאלתם את עצמכם פעם מדוע דרום אמריקה היא היבשת היחידה הנקייה מנשק גרעיני? זה לא בגלל שאין שם פיסיקאים... פיסיקאים בכמה ממדינות אלה נדרשו להפעיל תוכנית גרעינית, אבל שילבו ידיים עם הפיסיקאים של המדינות האחרות ביבשת וסירבו לדרישה. כמה מהם שילמו על כך מחיר אישי כבד, אבל יבשת דרום אמריקה כולה נקייה עד היום מנשק גרעיני.

גם כיום במאה ה-21, במערב, שבו כביכול הדברים האלה אמורים להיות מובנים, הם לא הוטמעו: לא רק בחברה בכלל, אלא אפילו באוניברסיטאות אין הדברים מובנים די צורכם.

בחנו למשל את נושא האליטות. ישנן אליטות מסוגים שונים, למשל, אליטות פוליטיות, ביטחוניות, תרבותיות, משפטיות, טכנולוגיות, מדעיות, וכמובן כלכליות. אוניברסיטה מעצם תפקידה צריכה להציע חידושים, שבמקרים רבים הם אלטרנטיבות לדרך הנהוגה. אבל לאליטות טוב שדברים יישארו כפי שהם.

בארה"ב, למשל, לאלפיון העליון יש אותו כוח כלכלי כמו לתשעים אחוזים מן האוכלוסייה. ואוניברסיטאות זקוקות לתרומות... במצב כזה איזה סיכוי יש לקדם מודלים כלכליים אלטרנטיביים?

במדעים המדויקים אחת הסכנות היא התערבות התעשיות הגדולות.
ההשקעה של המדינה במדע קטנה, ובמקביל גדלה ההשקעה של
התעשיות. הדבר הזה משנה את כיווני המחקר ואפילו מונע מחקר
בסיסי.

(אולי בעתיד יחקרו האם חברות הדלק לא עיכבו בעשרות שנים את
פיתוח האנרגיה האלטרנטיבית.)

בוודאי לא תמצאו איש תעשייה בכיר שיודה שהוא רוצה לפגוע
בחופש הוויכוח, אבל הכסף מצמצם מאוד את גבולות הויכוח,
והתוצאה זהה.

ככלל, כמעט כל האידיאולוגיות הפוליטיות והחברתיות, וכמותם
הדתות וכן הארגונים הכלכליים, טוענים תמיד שהם בעד דיון וויכוח
וחופש דיבור. תמצאו הרבה ספרים שקידמו את הוויכוח אפילו
בעולם העתיק, כמו הגמרא שלנו, או ספר איוב, או מושג הדיאלוג
בעולם היווני (דיא=דרך, לוגוס=דיבור), שמוצאים אותו בכל הדרו
בדיאלוגים של אפלטון שהקים את האקדמיה הראשונה. אך במבחן
התוצאה בכל התרבויות והאידיאולוגיות המצב מבחינה זו רחוק
מלהשביע רצון.

איך יודעים ואיך שופטים ואיך מתקנים? בחנו תמיד כמה סובלנות יש
כלפי קולות אחרים. בחנו עד כמה עקומת ההתפלגות של הגיוון

המחשבתי רחבה לגבי התוצרים האנושיים של קבוצה מסוימת, קרי, הצעירים היוצאים ממערכת החינוך שלה.

וכשיש גיוון, בחנו עד כמה הוא מביא לידי קרע של ממש. אם יש קרע עמוק עד כדי שנאה, פירוש הדבר הוא שאין הבנה של חשיבותו של הגיוון, אין הבנה שגיוון מחשבתי חשוב להישרדותנו בדיוק כמו גיוון גנטי.

לחליפין יש אמונה באמת אחת ושאתה יודע מהי.

אפילו בחברות הדמוקרטיות, שחופש הדיבור עומד בבסיסן, הדברים הם על-פי-רוב מראית עין. אין הערצה אמיתית של הגיוון. אולי יש הבנה שסובלנות היא המגן בפני אלימות, אך אצל רוב האנשים זה מתקבל כרע במיעוטו, כהכרח לא יגונה, ולא כניצחון פילוסופי של המין האנושי.

אני טוען שזהו תפקידה החשוב ביותר של האוניברסיטה: ללמד את הרעיון האומר, "**הדרך אל האמת מחייבת את תקיפתה המתמדת של האמת**".

==

אני מאחל לכולכם הצלחה ובעיקר שתדעו לדרוש ולהנות מ:

.libertas disputandi